

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu

KIVDF

Dini və milli tolerantlıq, millətlərarası
münasibətlərin inkişaf etdirilməsi

www.kivdf.gov.az

Azərbaycan həm də multi-kultural bir cəmiyyətdir. Multikulturalıq öz mədəniyyətini inkar etmək demək deyil. Multikulturalıq və tolerantlıq başqa mədəniyyətlərə, başqa dinlərə, başqa xalqların xüsusiyyətlərinə hörmətlə yanaşmaqdır.

Dünyada milli, dini diskriminasiyanın, irqçiliyin yayıldığı bir dövrdə Azərbaycan dövlətinin multikulturalizmi, tolerantlığı özünün dövlət siyasətinin aparıcı istiqamətlərindən birinə çevirdiyi artıq faktır. Ölkəmizdə uzun əsrlərdir ki, fərqli dini konfessiyalar, müxtəlif xalqlar və etnik qruplar sülh, dostluq, qardaşlıq şəraitində yaşayır. Respublikamız çoxmillətli və çoxdinli bir ölkədir. Bir neçə əsr ərzində etnik və dini azlıqlara mənsub olan şəxslər respublikamızda etnik çoxluq olan azərbaycanlılarla sülh və harmoniya şəraitində yaşayıb və yaşayırlar. Bu torpağı özünə əbədi məskən seçən xalqların əksəriyyəti zaman keçdikcə doğmalasıb, bəziləri isə yerli xalqlarla qaynayıb-qarışılıblar. Bu baxımdan Azərbaycan multikulturalizm ənənəvi siyasətinin çox yaxşı modelidir.

Müasir multimedəni cəmiyyətlər kulturoloji strategiyalara əsaslanan düşünülmüş multikulturalizm siyasəti olmadan sabit inkişaf edə bilməzlər. Bunun sübutlarından biri Azərbaycanın inkişafıdır ki, burada ölkənin milli mədəniyyətinə müvəffəqiyyətli inteqrasiya olan müxtəlif xalqların nümayəndələri harmonik inkişaf edirlər. Multikulturalizmdən imtina isə bütün dünyada getdikcə artan anlaşılmazlığa, fobiya, qarşıdurmaya, milli və dini münaqişələrə aparan yoldur.

Ancaq təəssüf ki, son zamanlar dünyanın müxtəlif regionlarındakı müsəlmanları ekstremist, tolerantlıq prinsiplərini tapdalayan insanlar kimi göstərməyə çalışan bəzi qüvvələr var. Belələrinə və İslamın humanizmdən uzaq din kimi qələmə verilməsi hallarına bəzi Qərbi ölkələrində tez-tez rast gəlinir. Belə münasibəti İslam dininə, bütün müsəlman dünyasına və onun tərkib hissəsi kimi Azərbaycan xalqına qarşı ən azı ədalətsizlik hesab etmək olar. Mənəviyyətə, əxlaq, din məsələlərinə dair bir neçə kitabın müəllifi, təhsil üzrə ekspert Nazim Əkbərova da söhbətimiz elə bu mövzudadır.

- Nazim müəllim, bəlkə söhbətimizə bir qədər uzaqdan başlayaq? Dünyanın müxtəlif regionlarındakı müsəlmanları ekstremist, tolerantlıq prinsiplərini tapdalayan insanlar kimi göstərməyə çalışan bəzi qüvvələr var. Sizin fikrinizcə, bu nədən qaynaqlanır?

- XX əsrin ortalarından, daha dəqiq desək, II Dünya müharibəsindən sonra dünya yeni bir təhlükə ilə üz-üzə gəldi - bu dəfə əsrlər boyu bir-biri ilə müharibə edən xristian dövlətləri Avropa Birliyi adlanan bir qurumda birləşərək müsəlman dünyasına qarşı yeni bir güc formalaşdırdılar. Yeri gəl-

Nusra", "İŞİD" və s. Zaman keçdikcə, bu siyahıya yeniləri əlavə olunur, dünya daha qəribə, daha zalım, daha amansız terror təşkilatları ilə tanış olur, onların törətdikləri vəhşiliklərdən dəhşətə gəlir.

Maraqlıdır ki, dünya terror təşkilatlarından dad çəkmək dairələr hələ bir dəfə də olsun dünya erməni terror təşkilatı olan ASALA-nın adını çəkmir, PKK-dan "xala xətrin qalması" deyə bəhs edilir, dünyanın müsəlmanlar əleyhinə açıq terror təşkilatlarının adları cidd-cəhdlə gizlədilir.

Özlərinin qurduqları, rəvac verdikləri, məqsədlərinə çatdıqdan sonra çirkabını müsəlmanların üstünə atdıqları terror təşkilatlarının adları altında və ya əli ilə Əfqanıstanda, Pakistanda,

qrup müsəlmanı ayaga qaldırmaq hadisini körtükləyir və bundan sonra olan olur - dünya bir-birinə qarşır, qəzetlər, telekanallar, internet saytları cürbəcür xəbərlərlə dolur və... təbii olaraq orada-burada irili-xırdalı terror hadisələri baş verir. Humanist dairələr isə eyni ilə "Pişik Leopold" cizgi filmində (Leopold adı da çox mənalıdır, elə deyilmi?) olduğu kimi, "Uşaqlar, gəlin dostca (tolerant) yaşayaq!" şüarı ilə çıxış edirlər. Elə tolerantlıq məsələsi də məhz bu zəmində meydana çıxmışdır.

Tolerantlıq və multikulturalizm...

- Yeri gəlmişkən, bizdə tolerantlıqla yanaşı, multikulturalizm ifadəsi də işlədilir... Bunlar bir-birinin sinonimidir?

- Bəli, bizdə - Azərbaycanda son dövrdə tolerantlıq əvəzinə, daha çox multikulturalizm termini işlədilir, bu sahədə maarifləndirici tədbirlər həyata keçirilir. Buna görə də bu iki termin arasındakı fərqi mənimsəməmiş lazımdır.

Tolerantlıq - dini dözümlülük, yəni digər inanc və əqidələrə dözümlü yanaşma kimi izah edilir. Tolerantlıq insan hüquqları və vicdanı ilə bağlıdır, insan azadlıqları və hüquqlarının təsdiqi, plüralizm və demokratiya əsasında formalaşdırılan bir anlayışdır. Tolerantlıq üçün həm də irqçilik, ksenofobiya, dini dözümsüzlük, terror və ekstremizmin qəbul edilməməsi xarakterikdir.

Bir də bunun daha dar, bir ölkə daxilində sığdırılmış formasından da bəhs edilir ki, buna da multikulturalizm adı verilmişdir. Adını unudugum bir siyasətçinin sözləri ilə desək, multikulturalizm eyni bir ölkədə yaşayan müxtəlif xalqların nümayəndələrinin mədəniyyət hüquqlarını tanıyan humanist dünyagörüşü və ona uyğun olan siyasətdir: "O, ayrıca götürülmüş ölkədə və bütövlükdə dünyada müxtəlif millətlərə və məzhəblərə məxsus insanların mədəni müxtəlifliklərinin qorunması, inkişafı və harmonizasiyasına, azsaylı xalqların dövlətin milli mədəniyyətinə inteqrasiyasına yönəldilib. Humanist və demokratik nəzəriyyə, yaxud ideologiya olaraq multikulturalizm, tolerantlığın təcəssümüdür ki, onsuz humanizm, yüksək fərdi və beynəlxalq münasibətlər mədəniyyəti, insanlar arasında qarşılıqlı anlaşma, dostluq və əməkdaşlıq mümkün deyil. Multikulturalizm mədəniyyətlərin və sivilizasiyaların dialoqunun zəruri alətidir". Bir sözlə, multikulturalizm - eyni bir ölkədə yaşayan müxtəlif xalqların nümayəndələrinin mədəniyyət hüquqlarını tanıyan humanist dünyagörüşü və ona uyğun olan siyasət deməkdir ki, son illərdə ölkəmizdə tolerantlıq əvəzinə, bu terminin işlədilməsinə daha çox rast gəlirik.

Beləliklə, bizim ölkəmizdə tolerantlıq daha çox ölkə xaricində, multikulturalizm isə ölkə daxilində gedən, aparılan, baş verən, müqavimət göstərilən, tənzimlənməsinə cəhd göstərilən (məsələyə baxışa görə) proseslərə verilmiş addır. Lakin bu, bizim tolerantlıqdan imtina etməyimiz demək deyildir. Dünyada dini zəmində baş verən hər bir hadisə humanist, sülhsevər və tolerant dövlət olaraq bizi də narahat edir və buna münasibətimizi bildirmək ən əsas haqqımızdır. Çünki çox uzaqda deyil, bu günlərimizdə Çində (Şərqi Türkiyədə), Myanmara, Hindistanda baş vermiş eynicinsli hadisələri törədənələrə heç kəs terrorcu deməyib. Deməməsi bir yana, biz məzlumlara terrorcu adı qoymağa təhrik edənlərə də rastlaşmışıq və çox təəssüf ki, bunu qəbul edənlər də olmuşdur.

Ardı var

"Bu, bizim tolerantlıqdan imtina etməyimiz demək deyil"

Nazim Əkbərov

mişkən, yarım əsrə yaxın dövrdə Türkiyə başda olmaqla, heç bir müsəlman ölkəsinin bu birliliyə qəbul edilməməsinin səbəbi də budur.

Lakin siyasət başqa bir seydir və təəssüf ki, bu gün sinonimi hiyləgərlik, riyakarlıq, yalançılıq və saxtakarlıq olan anlayış siyasətin təyinedicisinə çevrilmişdir. Bundan çıxas edən dünyanın aparıcı qüvvələri siyasətlərini məqsədlərinin əksi ilə - Sülh, Qardaşlıq kimi Paris Komitunasından qalma tezislər və şüarlarla gizlətməyə çalışırlar.

İslam dünyasını terrorcu, dünyaya ən böyük təhlükə kimi təqdim etmək, bununla da öz mərkəzi siyasətlərinə haqq qazandırmaq və dünyanı buna inandırmaq lazım idi. Bunun üçün də çoxdan bəri "sınaqdan müvəffəqiyyətli" çıxarılmış, "özünü doğrultmuş" dəhşətli addımlar atıldı - bu gün dünyanın ürküdü yeri terror qurumları formalaşdırıldı - "Əl-Qaidə", "Hizbullah", "Əbu Səyyaf", "Taliban", "Əl

Myanmara, ABŞ-də, Fransada, İngiltərədə, Somalida, Çeçenistanda, Dağıstanda, daha bir çox ölkələrdə dünyanın ən dəhşətli terror hadisələri törədilir və müsəlmanlar dünya ictimaiyyətinə xortdan kimi göstərilir, müsəlman dünyasına qarşı zülmə haqq qazandırılır, üstəlik, milyardlarla, trilyonlarla pullar qazanılır. Əslində yeni heç nə yoxdur, XV əsrdən başlayaraq, İslam dünyasında test etdikləri və müsbət nəticələr əldə etdikləri bir fitnə keçən əsrin 30-cu illərində Azərbaycanda "Qaçqınlıq", Orta Asiyada "Basmaçılıq" adı verdikləri və özlərinin qızışdırıb ortaya atdıqları, bununla da on minlərlə insanı qətl etmək fursəti qazandıqları bir siyasət bu gün başqa adlarla davam etdirilir.

Dünya bu hadisələri unutmamağa çalışsın, ortaya yeni fitnə atılır - dünyanın bir yerində bir agent İslam peyğəmbərini təhqir edən bir yazı yazır, bir film ərsəyə gətirir, yaxud bir karikatür çəkir, o biri başında eyni əl bir